

ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО И ПРОЦЕСС

УДК 347.457(477)

ЗАХИСТ ПРАВА НА ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ

Ярема А. Г.

Верховний суд України, Київ, Україна

У статті ставляться проблемні питання застосування положень цивільного законодавства України про відшкодування збитків. Дається тлумачення відповідних законодавчих положень, маючи на увазі неприпустимість як відриву від букви закону, так і прийняття таких судових рішень, які б суперечили принципу верховенства права. Обґрунтовуються пропозиції, що можуть бути використані при правозастосуванні і правотворчості.

Ключові слова: збитки, шкода, захист цивільного права.

Вимоги про відшкодування збитків чи відшкодування майнової шкоди в інший спосіб доволі часто розглядаються судами. При розгляді таких вимог та прийнятті рішень судова практика стикається з низкою проблем, пов'язаних з недостатньою визначеністю відповідних законодавчих положень. Це утруднює правозастосування і спонукає суддів звертатись до науково-практичної і науково-теоретичної літератури. Але і ці джерела не завжди допомагають правильно витлумачити певні норми цивільного права. У більшості коментарів до цивільного законодавства правові норми про відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди аналізуються занадто коротко [1, с. 27, 442; 2, с. 21, 532; 3, с. 38-43; 4, с. 144-146; 5, с. 41; 6, с. 88-89; 7, с. 29, 430-431]. У теоретичних роботах справа також за загальним правилом, не доходить до розробки рекомендацій практичного характеру [8; 9]. Лише в окремих науково-практичних виданнях проблема відшкодування збитків стала предметом більш детального аналізу, що, однак, не дало змоги вирішити всі відповідні питання [10, с. 584-636; 11, с. 560-562].

За викладених умов слід визнати актуальним звернення до проблеми відшкодування збитків та інших способів відшкодування шкоди. При цьому доцільно було б врахувати закономірну тенденцію до посилення поваги до законодавчого тексту, з одного боку, та необхідність проявлення у певних межах гнучкості, що впливає із закріплення в ст. 8 Конституції України принципу верховенства права.

Метою цієї статті є наукове обґрунтування пропозицій щодо вдосконалення практики застосування судами положень цивільного законодавства про відшкодування збитків та інших способів відшкодування майнової шкоди, а також розробка відповідних рекомендацій, що адресуються правотворчим органам.

Основоположне формулювання законодавець включив до ч. 2 ст. 22 ЦК, відповідно до якого способами захисту цивільних прав можуть бути відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди. Це формулювання може бути витлумачене або так, що воно поширюється тільки на зобов'язання відшкодування

шкоди (підтвердженням цієї думки є ст. 1192 ЦК, яка деталізує положення п. 8 ч. 2 ст. 16 ЦК та визнає відшкодування збитків одним із способів відшкодування шкоди), або так, що категорія шкоди є загальною і стосується як договірних, так і не договірних зобов'язань (підтвердженням цієї думки є ч. 2 ст. 924 ЦК, ст. 13 Закону «Про транспорт» [12], ст. 23 Закону «Про залізничний транспорт» [13], в яких термін «шкода» використовується стосовно договірних зобов'язань).

Видається, однак, що обидва наведені варіанти тлумачення п. 8 ч. 2 ст. 22 ЦК є неприйнятними, бо терміни, що використовуються в актах законодавства, мають тлумачитись перш за все так, як їх розуміння впливає із таких актів [14, с. 490]. Із Цивільного кодексу випливає, що термін «відшкодування шкоди» може застосовуватись в межах недоговірних зобов'язань. Це твердження не спростовується ч. 2 ст. 924 ЦК, бо тут взагалі не йдеться про захист права шляхом відшкодування збитків чи шкоди, а лише зазначається на те, що перевізник відповідає «в розмірі фактичної шкоди». У такому ж контексті термін «шкода» вживається в ст. 23 Закону «Про залізничний транспорт» і в ст. 13 Закону «Про транспорт». Що стосується глави 83 Цивільного кодексу, яка регулює відносини щодо відшкодування шкоди, то в ній термін «збитки» вживається тільки в ст. 1192 для позначення одного із способів відшкодування шкоди (іншим є відшкодування шкоди в натурі). Викладене дає підстави запропонувати наступні пропозиції щодо вдосконалення ст. 16 ЦК: 1) п. 8 ч. 2 викласти в такій редакції: «відшкодування збитків»; 2) доповнити частину другу ст. 16 ЦК пунктом 8¹ такого змісту: «відшкодування шкоди в натурі або шляхом відшкодування збитків». У ч. 2 ст. 924 ЦК, ст. 13 Закону «Про транспорт», ст. 23 Закону «Про залізничний транспорт» слова «у розмірі фактичної шкоди» замінити словами «у розмірі вартості не збережених при перевезенні вантажу, багажу, пошти або суми, на яку їх вартість знизилась». Викладене допоможе запобігти будь-яких непорозуміннь, що можуть виникнути при використанні термінів «збитки» і «шкода».

Відшкодування збитків, будучи елементом системи матеріально-правових способів захисту цивільних прав, само являє собою певну систему, що складається із відповідних елементів. Склад цих елементів передумовлюється перш за все визначенням збитків у ст. 22 ЦК. У цій статті послідовно наголошується на причинному зв'язку збитків, завданих особі, з порушенням її цивільного права. Спочатку це зроблено в ч. 1 ст. 22 ЦК, де йдеться про право особи на відшкодування шкоди, а потім у частині другій цієї ж статті, де наводиться визначення поняття збитків. Правда, п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК («втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі, а також витрати, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права (реальні збитки)») сформульований невдало. З порушенням права тут пов'язується тільки та частина збитків, що є витратами, які особа зробила або мусить зробити для відновлення свого порушеного права. «Втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі», відповідно до п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК належать до категорії збитків незалежно від причин, які спричинили такі втрати. Таке розрізнення не має будь-якого логічного чи соціально-економічного обґрунтування.

Проте законодавець допускає таке розрізнення і в ч. 1 ст. 1166 ЦК, де йдеться про майнову шкоду, завдану особистим немайновим правам неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, з одного боку, і про шкоду, завдану майновим правам (тут уже про неправомірність рішень, дій чи бездіяльності, якими завдано шкоди, не йдеться), – з іншого.

Тож виникає питання про те, яке ж коло правових явищ охоплюється поняттям відшкодування збитків – відшкодування збитків, завданих неправомірними діями (бездіяльністю), чи відшкодування збитків, завданих як неправомірними, так і правомірними діями (бездіяльністю). Відповідь на це запитання можна дати з урахуванням наведеного вище твердження про те, що перевагу при тлумаченні термінів слід надавати їх розумінню в акті законодавства, а не визначенню відповідних понять, що наводиться у цьому ж акті законодавства. Якщо звернутись до тексту Цивільного кодексу, то можна виявити, що в його положеннях передбачається відшкодування і збитків і шкоди, завданих правомірними діями. Зокрема, ч. 2 ст. 308 ЦК надає фізичній особі, яка позувала автором фотографії, іншого художнього твору за плату, право вимагати припинення публічного показу, але за умови відшкодування автору або іншій особі пов'язаних з цим збитків. Ч. 4 ст. 849 ЦК надає замовникові за договором підряду право в будь-який час відмовитись від договору підряду, зокрема відшкодувавши підрядникові збитки, завдані розірванням договору.

Виникає питання про те, яке ж визначення поняття збитків слід застосовувати при тлумаченні с. 2 ст. 308 і ч. 4 с. 849 ЦК. Здається, що немає сумнівів у тому, що слід використовувати визначення поняття збитків, що наводиться в ч. 2 ст. 22 ЦК. Але знищення або пошкодження речі, віднесення яких до категорії збитків п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК не пов'язує з неправомірністю дій чи бездіяльністю дій (бездіяльністю), що призвели до таких наслідків, у правовідносинах на які поширюються ч. 2 ст. 308 і ч. 4 ст. 849 ЦК, є неможливим. А інші правові явища, про які йдеться в п. 1, 2 ч. 2 ст. 22 ЦК, можуть бути віднесені до категорії збитків тільки за умови, що вони виникли внаслідок порушення права особи. Тому при тлумаченні ч. 2 ст. 308 і ч. 4 ст. 849 ЦК термін «збитки» слід розуміти відповідно до ч. 2 ст. 22 ЦК, але з уточненням, що впливає із змісту ч. 2 ст. 308 і ч. 4 ст. 849 ЦК, тобто «збитки» тут розуміються як завдані не тільки неправомірними діями (бездіяльністю), а й правомірними діями. Але потреба в більш визначеному формулюванні законодавчих положень є. Вона спонукає запропонувати такі зміни до цивільного законодавства: 1) у п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК слова «порушеного права» замінити словами «майнового стану»; 2) у п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК слова «її право не було порушене» замінити словами «отриманню доходів не перешкоджали дії (бездіяльність) іншої особи».

Проблема правомірності (неправомірності) має значення і для тлумачення норм інституту відшкодування шкоди. Як і в ст. 22 ЦК стосовно збитків, так і в ст. 1166 ЦК стосовно шкоди здійснюється поділ шкоди на завдану неправомірними рішеннями, діями, бездіяльністю і на завдану будь-якими діями. На те, що у відповідних випадках відшкодовується шкода, завдана правомірними діями, у ч. 4 ст. 1166 ЦК зазначається прямо. Виникає питання про те, як же будуть визначатись збитки у випадках, коли завдана правомірними діями шкода підлягає відшкодуванню шляхом

відшкодування збитків. Для цього слід використовувати визначення поняття збитків, що наводиться в ч. 2 ст. 22 ЦК з урахуванням того розуміння збитків, що впливає із ст. 1166 ЦК. Коли до ст. 22 ЦК будуть внесені запропоновані вище зміни, визначення поняття збитків, що буде даватись у цій статті, можна буде прямо застосовувати до відносин, що регулюються ст. 1166; 1192 ЦК.

В інших випадках законодавчі акти конкретизують ту частину збитків (шкоди), яка підлягає відшкодуванню. Із нормативних формулювань такого змісту непрямо впливає і висновком від протилежного виявляються правові приписи, згідно з якими, інші збитки у таких випадках не відшкодовуються. Такі правові приписи не могли б застосовуватись усупереч загальним правилам ч. 1 і ч. 2 ст. 22 ЦК. Але вони застосовуються, оскільки відповідно до ч. 3 ст. 22 ЦК «збитки відшкодовуються у повному обсязі, якщо договором або законом не передбачено відшкодування у меншому або більшому розмірі». Це стосується, зокрема ч. 2 ст. 924 ЦК, що встановлює відповідальність перевізника за незбереження вантажу, багажу, пошти «у розмірі фактичної шкоди», ст. 951 ЦК, що обмежує відповідальність зберігача вартістю незбереженої речі або сумою, на яку вартість речі знизилась.

У низці випадків законодавець розумно не використовує термін «збитки», а зазначає на обов'язок відшкодувати «витрати» (ч. 2 ст. 307; ч. 1 ст. 308; ч. 6 ст. 6; ч. 3 ст. 1147; ч. 2 ст. 1149; ч. 2 ст. 1152; ч. 1 ст. 1153; ч. 1 ст. 1160 ЦК). При цьому законодавчі положення формулюються вкрай недбало. Тому в межах дванадцяти статей Цивільного кодексу (1149-1160) використовуються терміни «реальні витрати» (ч. 2 ст. 1149 ЦК), «витрати» (ч. 2 ст. 1152 ЦК), «фактично зроблені витрати» (ч. 1 ст. 1160 ЦК). Таке розмаїття термінології є нічим не виправданим. Тому і в ч. 2 ст. 1149 ЦК і в ч. 1 ст. 1160 ЦК доцільно було б використовувати термін «витрати», а слова «реальні», «фактично зроблені» з ч. 2 ст. 1149 ЦК і ч. 1 ст. 1160 ЦК слід вилучити.

Визначення кола цивільних правовідносин, права в яких захищаються шляхом пред'явлення вимоги про відшкодування збитків утруднюється також формулюванням «втрати, яких особа зазнала у зв'язку зі знищенням або пошкодженням речі» (п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК). У зв'язку з цим Дзера І. О. робить висновок про те, що положення ст. 22 ЦК підлягає широкому тлумаченню як «втрата, знищення або пошкодження майна потерпілої особи» [15, с. 704]. Ідея розширеного та обмеженого тлумачення оволоділа розумом науковців і юристів-практиків. Особливо вражають аргументи Шевчука С. В. на користь ідеї розширеного тлумачення [16, с. 219; 17, с. 232]. І все ж у науці справедливо зверталась увага на те, що за відсутності будь-яких критеріїв, що визначають припустимість таких способів тлумачення, вони набувають протиправного характеру [18, с. 700]. Потреби у розширеному тлумаченні в умовах правової системи України, що інтегрувала до себе принцип верховенства права, немає. З урахуванням цього принципу, що закріплений у ст. 8 Конституції та має найвищу юридичну силу порівняно навіть з іншими конституційними положеннями, слід зробити висновок про те, що п. 1 ч. 2 ст. 22 ЦК суперечить засаді справедливості, що входить до змісту принципу верховенства права, і у відповідній частині застосуванню не підлягає, а тому до правовідносин, на які поширюється чинність зазначеного законодавчого положення, слід за аналогією застосовувати ч. 2 ст. 224 Госпо-

дарського кодексу, відповідно до якої під збитками розуміються будь-які втрати майна, зокрема втрата внаслідок викрадення, псування, а не тільки ті втрати, яких особа зазнала у зв'язку із знищенням або пошкодженням її майна. При цьому слід враховувати і ту обставину, що законодавець виявився неспроможним уніфікувати навіть ту термінологію, що використовується в Цивільному кодексі, та урізноманітнює її. Зокрема використовуються такі терміни як «втрата, нестача, псування або пошкодження» (ч. 1 ст. 924 ЦК), «втрата (нестача) або пошкодження» (ч. 1, 2 ст. 950 ЦК), «втрата, нестача або пошкодження» (ч. 1 ст. 1021 ЦК). Цілком зрозуміло, що цю термінологію необхідно уніфікувати, бо її урізноманітнення не має будь-яких підстав, а є лише наслідком низького рівня правотворчої техніки.

Захист цивільного права у такий спосіб як відшкодування упущеної вигоди утруднюється жорстким підходом законодавця до регулювання цивільних відносин у п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК. Відповідно до цього пункту відшкодуванню підлягають «доходи, які особа могла б реально одержати за звичайних обставин». Якщо порівняти положення п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК з п. 7.4.2 Принципів міжнародних комерційних договорів (Принципів УНІДРУА) [18], то помітна загальна риса підходу до визначення розміру збитків у законодавчому акті України і названому міжнародному документі. Цією рисою є загальний характер підходу до визначення збитків. Разом з тим помітна і відмінність. Пункт 7.4.3 Принципів УНІДРУА уже в своєму заголовку («Достовірність шкоди») містить постановку проблеми, що потребує вирішення. А в тексті цього пункту дається варіант вирішення зазначеної проблеми: «Якщо розмір шкоди не може бути встановлено з розумною мірою достовірності, визначення її розміру здійснюється за рішенням суду». Це правило не можна назвати вдалим, бо всетаки і для суду, який має визначити розмір шкоди (збитків), доцільно було б встановити нормативні орієнтири та рамки. Але ж у цьому правилі відверто і відкрито визнається, що є такі випадки, коли визначити розмір шкоди (збитків) з розумною мірою достовірності неможливо. І так же відверто і відкрито надається суду повноваження визначити розмір шкоди (збитків).

Навпаки, у п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК проблема достовірності визначення розміру шкоди (збитків) ігнорується. Тобто, мається на увазі, що розмір збитків може і повинен бути визначений точно. Але ж це – неможливо із-за численності чинників, які впливають на отримання доходів. Тому в дисертації Л.Д.Донської і запропоновано при визначенні розміру доходів, які особа могла б отримати за звичайних обставин, враховувати ступінь вірогідності отримання цих доходів [19, с. 10]. Ця пропозиція заслуговує на увагу уже тому, що вона правдиво і відкрито визнає проблему вірогідності отримання доходу. Як правило, вона не може бути стовідсотковою. І це має бути відображене в Цивільному кодексі, що значно наблизило б до життя положення п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК та сприяло б подоланню соціалістичної традиції відриву закону від суспільних відносин у цій частині. Тому п. 2 ч. 2 ст. 22 ЦК доцільно було б доповнити реченням такого змісту: «При визначенні розміру упущеної вигоди враховується вірогідність одержання доходів в конкретних умовах».

Особливо гостро проблема правової невизначеності повстала стосовно відшкодування шкоди, завданої через каліцтво, інше ушкодження здоров'я або завдання

смерті. Цивільний кодекс 2003 р. не містить достатнього нормативного матеріалу для належного врегулювання відповідних відносин. Цивільний кодекс 1963 р. також не містив достатнього нормативного матеріалу, але в той час чинними були Правила відшкодування підприємствами, установами, організаціями шкоди, завданої робітникам і службовцям каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з їх роботою [20], а з 1985 р. – Правила відшкодування підприємствами, установами, організаціями шкоди, завданої робітникам і службовцям каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків [21] та Інструкція про порядок застосування Правил відшкодування підприємствами, установами, організаціями шкоди, завданої робітникам і службовцям каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, пов'язаним з виконанням ними трудових обов'язків [22], які застосовувались і до відносин, які на цей регулюються положеннями глави 82 Цивільного кодексу. В інших випадках положення цієї глави містять суперечності і недостатньо визначені формулювання. Йдеться, зокрема про передбачене ст. 1195 і 1197 ЦК врахування втрати загальної працездатності при визначенні розміру втраченого заробітку. Механізм визначення відсотка втрати загальної працездатності при обчисленні розміру втраченого заробітку не встановлено, що взагалі виключає можливість застосування законодавчих положень про врахування відсотка втрати загальної працездатності при обчисленні розміру втраченого заробітку, що підлягає відшкодуванню.

Недостатньо визначеними є положення про заробітну плату, яка повинна враховуватись для обчислення розміру втраченого заробітку, що підлягає відшкодуванню. Відповідно до ч. 2 ст. 1195 ЦК «у разі каліцтва або іншого ушкодження здоров'я фізичної особи, яка в момент завдання шкоди не працювала, розмір відшкодування визначається виходячи з розміру мінімальної заробітної плати». У цьому законодавчому формулюванні протест викликають уже слова «в момент завдання шкоди не працювала», оскільки трудно провести межу між моментом, в який особа працювала, і моментом, в який вона не працювала. Тому слова «в момент завдання шкоди не працювала» у ч. 2 ст. 1195 ЦК і «на момент завдання йому шкоди не працював» у ч. 3 ст. 1197 ЦК доцільно було замінити словами «в момент, коли особа перебувала у трудових правовідносинах». Провести межу між моментом, у який особа в трудових правовідносинах перебувала і моментом, у який особа не перебувала в трудових правовідносинах дуже просто. Потім законодавець повинен визначитись стосовно того, яка ж заробітна плата має братись за основу при визначенні розміру втраченого заробітку, що підлягає відшкодуванню особі, яка на момент ушкодження здоров'я не працювала. Відповідно до ч. 2 ст. 1195 ЦК такою основою має бути мінімальна заробітна плата. Згідно з ч. 3 ст. 1197 ЦК у таких випадках враховується середньомісячний заробіток, який мав потерпілий до звільнення, або, за бажанням потерпілого, звичайний розмір заробітної плати працівника його кваліфікації у цій місцевості. З метою усунення суперечності між цими двома законодавчими положеннями ч. 2 ст. 1195 ЦК слід із цього Кодексу виключити.

Правового врегулювання потребує порядок визначення періоду, за який розраховується середня заробітна платня. Якщо допомога по вагітності і пологах не

включається до втраченого заробітку (ч. 3 ст. 1197 ЦК), то можливою є ситуація, коли особа в розрахунковий період взагалі не мала заробітку, що підлягає врахуванню при обчисленні розміру втраченого заробітку. Застосування до цивільних зобов'язань щодо відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, положень Закону «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» [23] є неможливим, оскільки названі нормативно-правові акти не є актами цивільного законодавства, а ст. 8 ЦК допускає застосування до цивільних відносин за аналогією тільки актів цивільного законодавства.

Викладене дає підстави запропонувати розробити та прийняти Закон «Про відшкодування шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю потерпілого, якщо шкода не відшкодовується в порядку загальнообов'язкового державного соціального страхування». Перспективним напрямком подальших досліджень проблеми захисту цивільних прав шляхом відшкодування збитків є дослідження забезпечення системності цивільно-правових норм, що стосуються стягнення збитків, та системних зв'язків цього способу захисту цивільних прав з іншими способами.

Перелік літератури

1. Цивільний кодекс України: [коментар]. – Х. : Одісей, 2003, – 684 с.
2. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / [за ред. В. М. Коссака]. – К. : Істина, 2004, – 976 с.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. М. Луця]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. 1. – 832 с.
4. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. / [за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, В. М. Луця]. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – Т. 2. – 1088 с.
5. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 ч. / [за ред. Я. М. Шевченко]. – К. : Ін Юре, 2004. – Ч. 1. – 692 с.
6. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 ч. / [за ред. Я. М. Шевченко]. – К. : Ін Юре, 2007. – Ч. 2. – 896 с.
7. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / [за ред. розробників проекту Цивільного кодексу]. – К. : Істина, 2004. – 928 с.
8. Ківалова Т. С. Зобов'язання відшкодування шкоди у цивільному законодавстві України (теоретичні аспекти) / Т. С. Ківалова. – Одеса: Юридична література, 2008. – 360 с.
9. Крисань Т. Є. Збитки як категорія цивільного права України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Т. Є. Крисань. – Одеса, 2008. – 20 с.
10. Договорное право: общая часть / Д. Н. Притыка, В. Я. Корабань, В. Г. Ротань. – Севастополь: Институт юридических исследований, 2002. – 880 с.
11. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України / [за ред. В. Г. Ротаня]. В 4 т. – К. : АСК, 2005. – Т. 3. – 928 с.
12. Про транспорт. Закон України від 10.11.94 // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 51. – Ст. 446.

13. Про залізничний транспорт. Закон України від 04.07.96 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 40. – Ст. 183.
14. Науково-практичний коментар до цивільного законодавства України. В 4 т. / [за ред. В. Г. Ротаня] – К. : Юридична книга, 2008. –
- Т. 4. Методологія тлумачення нормативно-правових актів. – 848 с.
15. Договірне право України. Загальна частина / [За ред. О. В. Дзери]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 928 с.
16. Шевчук С. В. Основи конституційної юриспруденції / С. В. Шевчук. – Х. : Консум, 2002. – 296 с.
17. Шевчук С. В. Судова правотворчість: світовий досвід і перспективи в Україні / С. В. Шевчук. – К. : Реферат, 2007. – 640 с.
18. Принципы международных коммерческих договоров УНИДРУА від 01.01.94 // М. Г. Розенберг. Контракт международной купли-продажи. Современная практика заключения. Разрешение споров. – М.: Международный центр финансово-экономического развития, 1996. – 545 с.
19. Донська Л. Д. Причинний зв'язок у цивільному праві України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук: спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Л. Д. Донська. – Одеса, 2006. – 20 с.
20. Правила возмещения предприятиями, учреждениями, организациями вреда, причиненного рабочим и служащим увечьем или иным повреждением здоровья, связанным с их работой. Утв. постановлением Госкомтруда СССР, Президиума ВЦСПС от 22.12.61 № 483/25 // Відшкодування матеріальної і моральної шкоди та компенсаційні виплати: нормативні акти, роз'яснення, коментарі / [за ред. П. І. Шевчука]. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 489 с.
21. Правила возмещения предприятиями, учреждениями, организациями вреда, причиненного рабочим и служащим увечьем или иным повреждением здоровья, связанным с выполнением ими трудовых обязанностей. Утв. постановлением Совета Министров СССР от 03.07.84 № 690 // Собрание постановлений правительства СССР. – 1984. – № 24. – Ст. 128.
22. Инструкция о порядке применения Правил возмещения предприятиями, учреждениями, организациями ущерба, причиненного рабочим и служащим увечьем или иным повреждением здоровья, связанным с выполнением ими трудовых обязанностей. Утв. Постановлением Госкомтруда СССР и Президиума ВЦСПС от 13.02.85 № 50/п-2 // Відшкодування матеріальної і моральної шкоди та компенсаційні виплати: нормативні акти, роз'яснення, коментарі / [за ред. П. І. Шевчука]. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 489 С.
23. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності. Закон України від 23.09.99 / Офіційний вісник України. – 1999. – № 42. – Ст. 2080.

Ярема А. Г. Защита права на возмещение убытков / А. Г. Ярема // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия: Юридические науки. – 2009. – Т. 22 (61), № 2. – С. 108-115.

В статье ставятся проблемные вопросы применения положений гражданского законодательства Украины о возмещении убытков. Дается толкование соответствующих законодательных положений, имея в виду недопустимость как отрыва от буквы закона, так и принятия таких судебных решений, которые бы противоречили принципу верховенства права. Обосновываются предложения, которые могут быть использованы при правоприменении и правотворчестве.

Ключевые слова: убытки, вред, защита гражданского права.

Iarema A. Protection of right to damage / A. Iarema // Scientific Notes of Tavrida National V. I. Vernadsky University. – Series: Juridical sciences. – 2009. – Vol. 22 (61), № 2. – P. 108-115.

In the article the problem questions of the application of civil legislation dispositions of Ukraine concerning damage are put. The interpretation of legislation dispositions are given. At that the author bears in mind the impermissibility of ignoring of the letter of the law and inadmissibility of such court decision makings that could conflict with the principle of law supremacy. The offers which can be used during the law enforcement and lawmaking are also proved.

Key words: damage, harm, protection of civil right.

Надійшла до редакції 09.11.2009 р.